

Művelődéspolitikai terv

AZ ERDÉLYI MAGYAR MŰVELŐDÉSPOLITIKÁRA is érvényes az erdélyi magyar közéletre mondott ítélet: csonkán és egyoldalúan fejlődött, belső, elvi alapvetése laza és szakadozott, az egységes irányítást nélkülözi, intézményei nem a feladatoknak megfelelő rendszer parancsszavára, hanem ötletszerűen létesültek. A művelődéspolitika lényege elsikkadt, a kultúrában kifejeződő értékek, a jó, az igaz, a szép és az isteni értékei felett örökös gond nem tudott célszerű nevelés-, tudomány-, művészet- és valláspolitikában alkalmas cselekvést beindítani, mert a művelődés eszményei erőtlenek. A nemzet lelki szükségletei a legtöbb területen hiába várják a számbavevőt, a néplélek igényei kielégületlenül sorvadnak, két évtizeden át nem öntudatosul a felismerés, hogy népközösségünk életében a művelődéspolitika éppen olyan alapvető szerepre hivatott, mint a gazdasági és társadalmi politika: emez a gazdasági javak megfelelő termelése és igazságos elosztása érdekében vállal munkát, amaz a művelődési javak helyes termeléséről és elosztásáról gondoskodik.

Klebelsberg Kunónak, a háború utáni magyar művelődés irány szabójának igazolt tétele, hogy a *nemzeti lét szilárd és ellenálló fundamentumát a művelődés- és gazdaságpolitika, illetve a műveltség és a vagyonosodás együtt, vállvetve építik*. Anyagi jólét nélkül nem fejlődhetik ki számottevő műveltség, de szellemi kultúra híján nem bontakozhatik ki anyagi kultúra sem, mert a gazdasági fejlődésnek is nélkülözhetetlen feltétele az észnek kezdeményező ereje és csiszoltsága, találékony-sága és alkalmazkodó képessége, az érzelemnek kötelesség- és felelősségmélvsége, az akaratnak alkotóvágya és szívós kitartása. Naiv gondolat a gazdasági élet prioritása a műveltséggel szemben, a kettő párhuzamosan fejlődik, egymásnak kölcsönös hajtóerői. Miképp valósítható meg az „előbb vagyonosodjunk, aztán lesz pénz az iskolákra” népszerűen hangzó ígéje, ha írni-olvasni nem tudó tömegek gazdálkodnak apáik kezdetleges módján ma, a termelést megsokszorozító technika korában?¹

A népegészségügyi nevelés és a közösség biológiai erejének növekedése, a szövetkezeti iskolázottság és a szövetkezeti mozgalom izmosodása, a gazdasági szaktudás és az anyagi erők gyarapodása egymástól el nem különíthető, kölcsönös viszonylatban jelentkeznek s miként a termelő munka megszervezése, a nemzeti tőke biztosítása és gyarapítása s a népi szükségletek zavartalan kielégítése egyúttal

¹ V. ö. *Komis Gyula: A kultúrpolitikus. A kultúra válsága.* Bpest. 1934, 199. l.

szilárd alapját képezi vagy képezheti az egyházi munkának, az iskolának, a népnevelésnek, a népegészségügynek, a jogvédelemnek. A művelődéspolitikai és eredménye: a *közértelmesség*, akárcsak a gazdaságpolitika és eredménye: a *viszonylagos anyagi jólét* valamely nemzet vagy nemzetrészt életigenlésének egyiként elsőrendű megnyilatkozásai. Az erkölcs és a tudás, a szép és az isteni szolgálata épp olyan fontos tényező az előhaladásban, mint az anyagi feltételek és a rendezett társadalmi viszonyok. Elsőbbséget egyiknek sem biztosíthatunk, a párhuzamosságot kell hangsúlyoznunk. Legfennebb kiemelhetjük a művelődéspolitikai eszmehirdetőivel, hogy „a társadalom, mint egész, csak úgy egészséges szellemileg, s csak úgy képes a szükséges szolidaritásra és közös munkára, ha szervezetének valamennyi tagja a neki megfelelő műveltségben valóban részesül.”²

Az erdélyi magyar közművelődési központ

ERDÉLYI VISZONYLATBAN valljuk Márton Áron megállapítását, hogy nemzeti egységünk azért volt belső erő nélküli, mert tudata nem nyúlt le mélyen az összesség lelkébe, póré politikai egység volt s nem az érdekeknek, a műveltségi javaknak és a nevelési eszményeknek a közössége.³ Művelődéspolitikai revízióink első feladata tehát azon gondolkodni, miként valósítható meg a lelkek igazi egysége, a *művelődés és a műveltség közössége*; népünk szervezői eredménnyel vállalhatják-e az új követelmények szolgálatát, szűkös helyzetünkben képesek vagyunk-e igényesebb művelődéspolitikai terv végrehajtására? Természetes adottságunk, hogy a vallási tagozódás miatt egyházpolitikai egységről nem beszélhetünk, de már nem természetes jelenség az iskolai nevelésügy szellemi tájékozódásának megosztottsága, az iskolán kívüli népnevelés gazdátlansága, illetve az a tény, hogy az egyházak és más intézmények jóindulatára bízva, minden közös terv és ellenőrzés nélkül kallódik, a népi műveltség feltárására és tudatosítására alkalmas mozgalom nem indul, a népkönyvtárügy üzleti kérdéssé zsugorodik, a dalárdák mozgalma merev ellenállást tanúsíthat a magyar népi és az új magyar zenével szemben, az irodalompolitika szabad írói társulások magánügye, a tudománypolitika az Erdélyi Múzeum-Egyesület helyzete folytán megoldást alig talál. Hiányzik az intézmény és az irányítás, az egyéni szándék és a társulati gög fölé emelkedő közösségi akarat, az *erdélyi magyar közművelődési központ*, mely a külön utakat egy célba vezesse, a meglévő kezdeményeket tapintattal, de mégis kellő eréllyel össze fogja, a hiányzó munkakörök építését felelősséggel munkálja, szóval: közművelődésünk gondját vállalja és lelkiismerettel viselje.

A tervszerűsége múlik minden. Nem elegyítésre, hanem *központosításra* gondolunk, mert az egységet nem a forma biztosítja, hanem az azonos célkitűzés és iránymutatás. Ha erre hivatott szervezetünk, az EMKE – miként Márton Áron fejtegeti – irányítólag kézbeveszi a közművelődés ügyét, az egyetemes érvényű szempontokat világosan megfogalmazza, a tennivalókat felméri, terveket készít, a végrehajtáshoz eszközöket ad és a munkát számonkéri, – a kérdés máris megoldáshoz közeledik. Mert a feladat nem több, minthogy az EMKE „a különböző

² Kornis Gyula: A kultúra mint államcél. I. m. 133. l.

³ Márton Áron: Nevelésügyünk feladatai. Hittel, 1937. évi 3. sz.

kereteknek tartalmát, munkájuknak egységes célt adjon, az egymástól függetlenül mozgó törekvéseket függetlenségük sérelme nélkül tervszerűen dolgoztassa, vagyis az legyen, minek helyzetünkben lennie kell, az erdélyi magyarság életét hordozó jelentősebb tényezők bevonásával közművelődésünk irányítója”⁴

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesületet ötvenhárom évvel ezelőtt, a nemzetiségi veszedelem láttán, a magyar művelődés szolgálatára *önvédelmi* szándékkal alapították. „Nagy ideje immár” – írta Felméry Lajos az ötös bizottság felhívásában – „összeszednünk magunkat, hogy az elkallódás veszedelmétől megmentsük legbecesebb sajátunkat. Az erdélyrészi magyar- társadalomnak valóságos hősies erőfeszítést kell a nemzetmentő munkában kifejtenie; a szószerk a maga tetterebuzdításával, az iskola a maga tanításával és nevelő hatásával, a községek és megyék értelmisége erélyök legjavával ugyancsak lássanak munkához, hogy megmentsék és megtartsák fajuknak birtokban, népben és nyelvben, ami megmenthető és megtartható.”⁵ Ez a kezdeti célkitűzés nyer most új értelmet, friss lehetőségeink tág munkamezőt mutatnak, az idő emlékeztet az ősök nemes buzgalmát, lelkes serénységét kiváltó körülményekre s a nyolcvanas évek nemzedékének erőfeszítéseihez hasonló kezdemények – ma ismét időszerűek. Az EMKE új feladata vállalni a felismert kötelességet: sugalmazzon egységes közvéleményt s a sugalmazott gondolatokat érlelje valósággá, életté, intézményesített hatássá.

Három feltétel

AZ EREDMÉNY azon múlik: sikerül-e általános meggyőződéssé tenni, hogy a kultúra az a sajátos jegy, mely a nemzeteket egymástól megkülönbözteti, s a kultúra a benne kifejeződő értékek: a jó, az igaz, a szép és az isteni, azaz: az erkölcs, a tudomány, a művészet és a vallás értékeinek rendszere. „Az egymásraomló századok enyészéséből, a felkavart idők tovahömpölygő sodrából az vetődött partra, az utódok számára az maradt meg,” – írja egy helyen Márton Áron, — „amit az előző nemzedékek tudománya az igazból, művészete a szépből, erkölcsi a jóból, vallási élete az isteniből valóra váltott, amit küzdelmei árán az örökérvényű rendből a földi élet kereteibe, a végtelenből véges élete határai közé beleszag-gatott.”⁶ A nemzetek nagy történelmi hivatása ez: a „kultúra-dóm”-ját külön szí-neikkel gazdagítva építeni, a művelődés szolgálatában nagy erőfeszítésekre állan-dóan készen lenni. Számbeli csekélységünk, erőnk gyengesége, a lehetőségek szű-kös volta sem menthet: a nyelv és a vér közössége csak a kultúra közösségében hatékony, a kultúra partján a nyelv elnémul, a vér elvegyül, a szórványolódás annak következménye, hogy a műveltség közösségi pántjai meglazulnak.

Az EMKE-ben látott közművelődési munka nem tétovázhat, a nevelésügy reformja, a tudományművelés lendülete és a művészeti alkotás árama innen in-dulhat s ez a friss erőfeszítés betöltheti aztán Erdély új magyar művelődését népi szellemmel s a magyar múlt változatlan hagyományaihoz kapcsolhatja. Ha reformra van szükség, vállalni kell a tatarozás nehéz, felelősségteljes munkáját. Az EMKE

⁴ Márton Áron: i. tanulmány.

⁵ Az EMKE megalapítása és negyedszázados működése. 84. 1.

⁶ Márton Áron: Nemzet és kultúra. Erdélyi Iskola. 1934–35, II. 5–6. sz. 266. I.

időközben a magyar életre jellemző, hagyományos társadalmi alakulattá lett, a szakosztályok elsorvadtak, helytelen irányba fejlődtek, a művelődéspolitikai egységes szempontjai elsikkadtak, csúcspontjainak jellege talán sohasem volt. Ez azonban nem akadály! Ma ismét olyan a helyzet, mint amilyen az alapításkor volt, s ha akkor hittek abban, hogy az önvédelem lényegére „a legkisebb érző lényt is megtanítja önfenntartási ösztöne”⁷, ma tudjuk, hogy az önfenntartási ösztön megállítja: az EMKE új hivatását csak bizonyos feltételek teljesítése esetén vállalhatja. Nem szokványos egyesületi játékról van szó, nem a személyi érdekek kiszolgálása fontos, nem a szervezeti hatalom lényeges. Erdély magyarságának szükség van olyan testületre, mely a ráháruló közművelődési feladatokat *szakavatottsága* folytán tekintéllyel munkálhassa, mint *művelődési központ*, mely a kultúra szolgálatában eredményes szintézisre törekszik, tehát nem a közművelődési alakulatok és társulatok versenyében áll, hanem a *közművelődési kormányzat* szellemi hatalmát igényli s valóban hatékony hierarchikus befolyást akar és tud gyakorolni művelődésünk irányításában.

Az EMKE-reform vázlatja

FELELŐSSÉGGEL mást nem mondhatunk, minthogy az EMKE-reform a *szakzszerűség* elveinek maradéktalan érvényesítésén múlik s a Közművelődési Szakosztály (KSz) belső rendjének szabályozásán. A nevelés-, tudomány- és művelődéspolitikai munkálása, továbbá a népi műveltség (az erdélyi magyar mély kultúra) feltárása és tudatosítása vár a KSz ébredésére s ezek oly tevékenységi körök, melyek csak megfelelő tervek alapján és alkalmas vállalkozók kezében ígérnek szám-bavehető eredményt. Gyakorlatilag:

1. A neveléspolitikai terén a KSz föltétlenül alkalmazkodik a nevelésügy természetéhez s egyrészt a nevelői rend megszervezését és az iskolai nevelés elvi irányítását vállalja, másrészt az iskolán kívüli népnevelés intézményesítését hajtja végre.

A) *A nevelői rend megszervezése* a KSz pedagógiai alosztályának keretében történhetik. Létesítendő szervek: (a) a tanító-egyesületek szövetsége (*a pedagógiai alosztály tanítói értekezlete*) és (b) a tanáregyesület (*a pedagógiai alosztály tanári értekezlete*): elkészítik a tanítók, tanárok, tanító- és tanárjelöltek kataszterét, az egyházak keretében tanítóegyesületek és tanári értekezletek létesítését szorgalmazzák, közös munkára fogják össze a meglévő s ezután létesítendő körzeti tanítóegyesületeket és a tanári értekezleteket, befolyást gyakorolnak a tanító- és tanárképzést szolgáló intézményekre, szövetségi jellegükből kifolyólag pedig vállalják az érdekvédelem szolgálatát s továbbképző intézményekről és eszközökről gondoskodnak. Az érdemi munka helye a tanítóegyesület, illetve a tanári konferencia és az egyházi tanári értekezlet, a két szövetség közös központja csak az elvi irányítást tartja fenn magának s évente egyszer (c) *kongresszusra* hívja a nevelői rendet, mikor is a kari kérdések mellett főleg a követendő neveléstani elvek és módszerek kerülnek megvitatásra s iskoláink minőségi színvonalának emelése felől tárgyalnak. A továbbképzés szempontjából Márton Áron és György Lajos szerkesztésében megjelenő évnegyedes neveléstani és népnevelésügyi folyóiratunk, az *Erdélyi Iskola* s az egy-

⁷ Az EMKE megalapítása és negyedszázados működése, i. h.

házak kezdeményezte *nyári pedagógiai tanfolyamok* hatókörének kiszélesítésére törekszik. Tehát nem független pályát épít, hanem az utak célszerű kapcsolódását munkálja, (d) Az *iskolafenntartó egyházi főhatóságok tanügyi vezetőinek állandó értekezlete* is ezt jelképezi: az alosztály vezetőjének elnökletével a tanügyi referensek havonta megbeszélést tartanak az iskolaügyi kérdésekről, alkalmazzák a pedagógiai kongresszus nevelésügyi határozatait, megvizsgálják a törvényes intézkedéseket, döntenek a közoktatásügyi hatóságoknál teendő lépésekről, szóval megvalósítják az erdélyi magyar iskola legmagasabb szervét, az erdélyi magyar iskola- és nevelésügy hierarchikus kormányzatát.

B) *Az iskolán kívüli népnevelés intézményesítése* a KSz népnevelési alosztálya keretében azt az alapvető célt szolgálja, hogy különböző egyházi és nem egyházi, már beindított népnevelési munkakezdeményeket összefogja, a hiányzó munkaköröket kiépítse, a csonkán fejlődött népnevelő intézményeket tökéletesítse s a helytelen irányban tájékozódókat a helyes útra vezesse, (a) *Az irányító titkárság* ezt a feladatot tölti be: az *utazótitkárok* (akik egyúttal a legfőbb egyházi népnevelő szervezetekben is jelentős szerepet visznek) megismerik a közművelődési egységeterületek kérdéseit, látják az intézmények elé gördülő belső és külső nehézségeket, értékelni tudják a munkába bevonandó személyeket, számolnak az anyagi és a helyi vonatkozású lehetőségekkel s így hozzásegítik az *igazgató* vezette központot a szükséges helyzet- és emberismerethez, jelentéseik pedig értelmet adnak (b) *a népnevelő intézmények* (egyházi szervezetek, Erdélyi Gazdasági Egyesület, Országos Magyar Dalosszövetség, Erdélyi Kárpát-Egyesület, sajtóorgánumok) *vezetőit összegyűjtő értekezletnek*, hol a népnevelési alosztály vezetőjének elnökletével s a szerves intézményi kapcsolatok erősítése érdekében meghatározzák a szükséges irányító gondolatokat, döntenek a kezdeményekről és megbeszélnek a végrehajtás módozatait. A népnevelési alosztály ugyancsak nem akar versenyezni az egyházi misszióval, a gazdasági, népegészségügyi, testnevelő és dalos szervezetekkel, az érdemi munkát rájuk hagyja, csupán az egyeztetést vállalja. Sajátos intézményei sem akarnak többet, mint segítséget, eszközöket nyújtani, (c) *Az Országos Magyar Dalosszövetség* egységét nem bontja meg azzal, hogy a szellem megújítása érdekében irányító titkárságot létesít, mert ennek feladata nem a szervezés, hanem a magyar hagyományok erősítése, az ízlésnevelés szolgálata: az új magyar zene terjesztését vállalja, ilyen kiadványok előkészítését, népszerűsítését végzi, a dalárdák kottatárát fokozatosan kicseréli, a dalosversenyek művészeti tervét elkészíti, a kántorképző intézményekkel kapcsolatot létesít, a karmesterképzés vajúdo problémáját megoldja s részt vesz a néprajzi alosztály megfelelő munkakörében, (d) A *sportmozgalom* hasonló szempontból érdeklődik a népnevelési alosztályt. Az eddigi kezdemények legnagyobb része megfelelt a magyar sport tulajdonképpeni népnevelő hivatásáról, az időnkénti lelkesültséget bizonytalan életű és versenyre beállított csoportok toborzására használták fel. A nevelő torna eszméje lebeg az alosztály előtt s külön titkárságán keresztül ez irányba tesz erőfeszítéseket: a meglévő egyesületek hatására erre téríti, az ifjúsági mozgalmat így befolyásolja, az alakulófélben lévő magyar sportszövetséget ennek a szellemnek igyekszik megnyerni, (e) A *népkönyvtárközpont* a két évtizede vajúdo s a meglévő kezdeményekben is mindinkább széthulló népkönyvtárügy erélyes kézbevitelét *célozza*, alkalmas és korszerű népkönyvtárúpuszt akar megállapítani, az akció széleskörű beindítását és üzleti megszervezését vállalja. Céljának megfelelően felállítja a meglévő népkönyvtárak, s

más, a községekben található könyvtári intézmények kataszterét, számbaveszi a könyvvállományt, tájékozódik a könyvtárak jogi helyzete felől, megállapítja a könyv-olvasás szervezettségének vagy szervezhetőségének segítő és gátló körülményeit, majd kimutatást készít a megindult és népkönyvtársorozatok állapotáról, kihelyezett és raktáron heverő könyveikről, mérlegeli a szükségleteket és lehetőségeket, s ezek alapján elkészíti az új népkönyvtármozgalom tervét s azt megvalósítja. Ez a mozgalom természetesen nem üzleti vállalkozás, az írásban sokszorosan terjedő műveltség szolgálata s ezért kell hangsúlyoznunk, hogy a népkönyvtárközpont nemcsak könyveket irat, bíraltat, nemcsak népnevelő könyvek és füzetek kiadását, forgalmazását és olvasását szervezi, irányítja, hanem állandó összeköttetést tart fenn az időszaki és napi sajtó munkásaival s a sajtószervezetekkel, mert főcélja megvalósítani (f) az *erdélyi magyar sajtószövetséget*, azaz olyan irányított sajtómunkát akar teremteni, mely vallja, hogy a sajtó minden körülmények közt népnevelő hivatást tölt be.

2. **A tudomány- és művészetpolitika** terén a KSz csak az egységesítésre és a kiegészítésre szorítkozik: a hivatott szervek az *Erdélyi Múzeum-Egyesület*, illetve az *Erdélyi Irodalmi Társaság* az *Erdélyi Szépművés Céh* és a nevében legalábbis élő *Barabás Miklós-Céh*. A művelődéspolitikai egység azonban megkívánja, hogy ez a két munkakör a KSz segítségével olyan végrehajtó szervhez jusson, mely az említett központi és a hasonló célkitűzésű vidéki alakulatok közt az együttműködést s a nevelésüggyel való kapcsolatokat lehetővé teszi. A teendők ma még meglehetősen kuszáltak, egyrészt az EME tulajdonkérdésének rendezetlensége, másrészt az írói és művészi világban dúló széthúzások folytán pontos tervet készíteni alig lehet. A) *A tudománypolitika* területén mindenesetre újból⁸ idézhetjük Szilágyi Sándort: „Erdélynek főleg története és honisméje a két pont, melyben saját működésre van szorítva”, s ha ehhez még hozzávesszük helyzet alakulásunk új kívánalmait: a kisebbségi jog- és társadalomtudomány művelését, valamint a román-magyar tudományos kapcsolatok szolgálatát, a belső feladatokat jobbra felsoroltuk. Külső feladatok: a tudományos közvélemény-alakítás (ez a népszerűsítő előadásorozatok és vándorgyűlések tárgykörének szerves belső egységét teszi szükségessé, értelmiségnévelő célt tételez fel); a tudományos utánpótlás intézményesítése (az új nemzedék legjobbainak tudományos neveléséről az EME-szakosztályok kebelében létesítendő tanulmányi körök gondoskodnak); a könyvtár- és múzeum-ügy irányítása; a magyar tudományos könyvkiadás rendszabályozása; stb. B) Az *erdélyi magyar művészetpolitikának* sajnos még ilyen vázlatos rendszere sincs. Egy bizonyos, hogy belső feladatként elodázhatatlan az írók és művészek csoportgőgjének feloldása, a széthúzó „baráti társaságok” központi és provinciális törekvéseinek összefogása és a tárgyilagos bíráló szellem meghonosítása. Külső feladatként az irodalom- és művészetpártoló szervezet, a népies irodalmi kiadványsorozat, a magyar (!) színházügy, a műemlékvédelem, a zenetársaságok kérdése tár fel sürgős tennivalókat. S mint a tudomány és irodalom érdekkörébe egyként tartozó kérdés külön megfontolást igényel a *magyar közirodalom*, a magyar sajtó minőségi problémája. A színvonalas és képzett újságíró kivesző fajta közéletünkben, pedig ő az, ki a politikum „jéghegyét” felolvasztja s a politikai közvéleményalakításon keresztül alkalmassá teszi arra, hogy „megihlesse az erdélyi tollakat”.⁹

⁸ L. A hetvenötéves Múzeum-Egyesület. Hítel, 1935. évi 5. sz. 7–8. l., továbbá A Múzeum Egyesület lehetőségei. Hítel, 1937. évi 1. sz. 91–93 l.

3. **A népi műveltség feltárása és tudatosítása** a művelődés új szellemét szolgálja. A magyarság legjobbjai hangoztatták és hangoztatják, hogy a megújítás feltétele a nemzeti önismeret. Az új magyar műveltség csak a magyarságtudományra épülhet s a néprajzi alosztály ezt a szolgálatot vállalja, az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel karöltve és a vidéki múzeumok segítségével mozgalmat indít a *magyar népismeret* feladatainak teljesítése érdekében. A nép hagyományos művelődési értékek birtokosa, nyelvében, zenéjében, költészetében, díszítőművészetében, viseletében, építésmódjában, közösségi életformájában, gondolkozásában, világnézetében, egy szóval: műveltségében az ősi magyar kultúra emlékeit őrzi és továbbítja. A nép tükrözi a magyar lelket, az ősi változatlan szellemiséget. A magas kultúra hordozóinak – Kodály intelme szerint – magukévá kell tenniök a népkultúrát s azt a maguk személyében összehangzóan fel kell dolgozniök, hogy így az idegenből kölcsönzött magas kultúra termékeny lehessen, miután gyökereit a népműveltség mélyére bocsátotta. Az új magyar művelődés örállója új világba lendül át, hol történeti időket tükröz a kultúra s elmúlt korok szokásai lebennen fel. A műveltség terén haladást hirdet, de ugyanakkor a művelődés menetében konzervatív csökönnyösséggel erősíti a gyökérkötő hagyományokat. Erőfeszítésében Európa népei közt is rangosan pompázó művelt nemzet látnoki képe serkenti, de egyidőben a hagyományaival elszigetelten álló magyarság keletről hozott népi értékeinek elmélyítéséért áldozza fel napjait és éjszakáit. Lent, a lelkek mélyén felvert erőket az öröklött kultúra televényének munkálására taszítja, ideplántálja az új művelődés öntudatát, őrzi és védelmezi ártó és idegen szelektől, hogy a teremtett műveltség nemcsak színvonalas, hanem sajátosan magyar legyen.

A nemzetnevelés szolgálatában

TÁRSADALMUNK átalakulóban s e folyamat kölcsönöz a közművelődés munkakörének sajátos jelentőséget. A kisebbségi élet kohójában izzik az erdélyi magyar társadalom s a belső formálódás nemcsak a népközösség rendjét alakítja, nemcsak a társadalmi osztályok és a gazdasági szerepkörök elosztása módosul, hanem az egyes és az összesség hivatása, a cselekedetek értelme is válaszüton áll. Az erdélyi magyar művelődéspolitikusnak vállalnia kell a válságos időkben ráháruló feladatot, a grundtwigi szerepkört. *Ma minden a nevelésen fordul meg: a társadalom nagy erőfeszítéseit a közösségi öntudat táplálja s ez a közértelmesség talajába bocsátja gyökereit.* Széchenyi kifejezésével élünk, hogy már ebben az utalásban is nyilvánvalóvá legyen: *a közművelődésben nem az értelem és az ész öncélú csillogását keressük, hanem az ember egész erkölcsi lényének kiművelését tartjuk fontosnak.* Művelődéspolitikánk elsősorban neveléspolitikai eszmények szerint igazodik s erejének javát a közvélemény szükséges befolyásolására, a közakarattal megfelelő kormányzására használja fel, s ebben a munkájában hol alkotó, hol védekező jelleget ölt, aszerint, hogy a nemzet rész kisebb csoportjai mit kívánnak. Ha van Proletáriátus és ha vannak lecsúszó vagy ma még viszonylagos anyagi jólétnek örvendő társadalmi csoportok, mint ahogy vannak, akkor a gazdaságpolitika arra

⁹ V. ö. *Reményik Sándor*: Erdélyi politikánk és erdélyi irodalmunk. Páosztortüz, 1935. XXI. évf. 23–24. sz.

irányul, hogy a munka, a tőke, a piac stb. szervezésével megszüntesse és kivédje a proletarizálódási. Ha van megfertőzött egyén és ha van betegségektől veszélyeztetett népréteg, az egészségpolitikának az a törekvése, hogy gyógyulást hozzon s főként, hogy megelőzze a népbetegségeket. S vajon a proletarizálódás és az élettani csenevészedség jobban aláássa-e nemzeti létünket, mint a nemzeti személyiség elhalványulása? Ha tehát van, akit a nemzet érdekköréből való kiválás és a más nemzetbe való beolvadás veszélye fenyeget, kézenfekvő a művelődéspolitikai feladata: *biztosítani a nevelés eszközeivel a nemzeti személyiség alaptényezőjét, az öntudat-alkotó műveltséget.*

A művelődéspolitikai központnak a szakszerű megszervezkedés után elodázhatatlan szép hivatása a közművelődési tevékenység oly irányítása, hogy a nemzetnevelés szolgálata egy szempontból se szenvedjen rövidülést. Vitan felül áll, hogy a *társadalom alakulása műveltségváltással párosul*, népünk foglalkozási csoportjainak, társadalmi rétegeinek elhelyezkedése mindinkább új képet mutat s az új feladatok elé sodort népcsoportokat alkalmassá kell tenni az építő nemzeti munkára. De a társadalmi előítéletek irtása, a gazdasági szaktudás bővítése, a jogi és egészségügyi ismeretek terjesztése, az új helyzetben eligazító műveltség ápolása mellett egy percre sem hagyható figyelmen kívül, hogy magyarságunk életviszonyai nem azonosak mindenütt. Van népsziget és van szórvány. Az előbbin a továbbfejlesztés, az alkotó közművelődési tevékenység a hangsúlyos, de nem kevésbé szükséges adott esetben a védekezés; a szórványban a gyepűvédő erőfeszítés hív munkára, bár néha és helyenként itt is lehetővé válik az oltalmazó közművelődési szolgálat társaként az építés. A nevelendő embertől függ minden. Területi és népességi viszonyaink között, népi erőink fokozása s gyarapítása érdekében, valamint a többségi nemzetpolitika ellensúlyaként képessé kell tennünk minden egyes magyart saját életkérdéseinek minél könnyebb és teljesebb megoldására. A gyermek, az ifjú, a javakorabeli és az elaggott; a földműves, a munkás, az iparos, a kereskedő és az értelmiségi; a falusi és a városi – külön kérdéskörrel rendelkezik, de továbbá az erkölcsi magatartás, a hivatásbeli nehézségek, az egészség és a gazdaság felmerülő problémái is mások egyénenként, – tehát a továbbfejlesztő és a megtartó közművelődési erőfeszítéseknek, a jövőképzésnek és a védekezésnek ezekhez kell igazodniuk. Az erdélyi magyar művelődéspolitikai bonyolult függvényrendszerbe illeszkedik be. Egyfelől a többségi népelem erdélyi túlsúlya s a többségi nemzetpolitika iránya határozzák meg az erő kifejtés milyenségét, másfelől az egyéneknek a magyar társadalomban betöltött vagy betöltendő szerepe. *Nemzetnevelő közművelődésügyünk lényege hol a továbbfejlesztő, hol a védekező feladatra nevelés.*¹⁰

Az EMKE és a népközösség

A KÖZMŰVELŐDÉSI MUNKAKÖR a népközösség létének lelki és szellemi feltételeit oltalmazza, a nemzeti személyiség épsége fölött őrökdi, a továbbfejlesztés útját építi. A célkitűzések egysége, a tevékenység tervszerűsége éppen ezért

¹⁰ E kérdés részletes kifejtését, adatokkal való alátámasztását 1. a Hírel 1936. évi 2. számában Művelődéspolitikai vázlat címen, ahol a nemzetnevelés három főintézményét: a Népfőiskolát, a Magyar Házat és a Collegium Transylvanicumnak nevezhető értelmiségnevelő szervezetet is ismertettük.

itt sem kevésbé lényeges, mint a gazdaságpolitika területein s ha ott a Gazdasági Tanácsban látjuk a központi megoldás lehetőségét, úgy itt a *Közművelődési Tanács* az az irányító és ellenőrző szerv, mely a tervek megvalósulását eredménnyel készítheti elő, azokat munkálhatja és a művelődés célratörő lendületét biztosíthatja. Mert az EMKE életre keltése s vázolt reformja után is a központosítás terén — hiszen nem elegyítést akarunk — számos kérdés marad elintézetlenül. Az egyházak, mint autonóm közművelődési szervezetek, továbbá az EMKE-munkához kapcsolódó intézmények, mint aminők az Erdélyi Múzeum-Egyesület, a Székely Nemzeti Múzeum, az irodalmi társaságok, a nyilvános könyvtárak és múzeumok, az Erdélyi Kárpát-Egyesület, az Országos Magyar Dalosszövetség, az Erdélyi Gazdasági Egylet, sőt a szövetkezetek együttműködése a művelődés céljainak minél eredményesebb valósítása tekintetében azzal még nincs megoldva, hogy az EMKE keretében a különböző művelődéspolitikai ágak irányító és ellenőrző központhoz jutnak. Az EMKE a munka szintézisére törekszik, de a munka eddigi szervezett kereteit érintetlenül hagyja s így minden igyekevése zátonyra futhat, ha a Népközösség közművelődési alosztályának nem sikerül az intézmények szintézisét létrehoznia.

A közművelődési alosztály és a Közművelődési Tanács egymást fedő két fogalom. A közművelődési alosztály alkatánál fogva sem vállalkozhatik többre — s eleddig sem történt más irányba tájékozódás — minthogy megállapítja a művelődés ügyét szolgáló szervezetek között a szükséges hierarchikus rendet, felállítja a természetes korlátokat és megszabja az eredményt legjobban biztosító hatásköröket. Az EMKE-be helyezett virtuális művelődéspolitikai központ abban a pillanatban lesz aktuálissá, terveink az eszmei magaslatról akkor szállhatnak alá a valós élet tereire, mihelyt a közművelődési alosztály keretében ily természetű intézményeink felelőseit az örökös gond valóban összehozza. A Közművelődési Tanács minden további munka előzetes biztosítója, e nélkül az EMKE energiájának javarésze áldatlan intézményközi stratégiai műveletekre szánandó és közművelődésügyünkben éppen az nem valósítható meg, ami itt is, akárcsak a gazdasági életben, cél: minél kisebb erőfeszítéssel minél nagyobb eredményt felmutatni.

VENCZEL JÓZSEF